

मा. उच्च न्यायालय, नागपुर खंडपीठ यांचे गौणखनिज जप्ती पंचनाम्याबाबत निर्देश

मा. उच्च न्यायालयाच्या नागपुर खंडपिठाने याचिका (रिट पिटिशन) क्रमांक ६४८१/२०१५, ६४८२/२०१५, ६४१२/२०१५ आणि ६४६८/२०१५ या प्रकरणांत "गौणखनिज जप्ती पंचनाम्याबाबत" काही निर्देश दिले होते. सदरचे निर्देश मा. श्री. अंबरीश जोशी, सहाय्यक सरकारी अभियोक्ता, नागपुर खंडपीठ, नागपुर यांनी विदर्भातील सर्व मा. जिल्हाधिकारी यांना त्यांच्या दिनांक २९.१.२०१६ च्या पत्रान्वये पाठविले होते.

मा. उच्च न्यायालयाच्या नागपुर खंडपिठाने, गौणखनिज जप्ती पंचनाम्याबाबत दिलेल्या या निर्देशांचा स्वैर मराठी अनुवाद उपलब्ध करून देत आहे तो खालील प्रमाणे:-

(या मराठी अनुवादाखाली इंग्रजी भाषेतील मूळ आदेश दिला आहे.)

~ ~ ~

वाळू आणि गौण खनिजाच्या अनधिकृत उत्खनन आणि वाहतूकीवर नियंत्रण ठेवण्यासाठी राज्य शासन विविध पद्धती आणि उपायांचे नियोजन करित आहे.

महाराष्ट्र जमीन महसूल अधिनियम (ज्याला यापुढे थोडक्यात म.ज.म.अ. असे संबोधित केले आहे) कलम ४८(७) आणि ४८(८) मध्ये दिनांक १२.६.२०१५ पासून अधिसूचना क्र. १२/२०१५ अन्वये मोठ्याप्रमाणात सुधारणा करून त्यात अधिक कडक तरतुदीची व्यवस्था करण्यात आली आहे.

म.ज.म.अ. ४८(८)(१) मध्ये सुधारणा करून, जिल्हाधिकारी किंवा याबाबतीत जिल्हाधिकारी यांनी प्राधिकृत केलेल्या तहसिलदाराच्या दर्जापेक्षा कमी दर्जाचा नसेल अशा कोणत्याही महसूल अधिकाऱ्यास, ज्यावरील हक्क राज्य शासनाकडे निहित आहे व राज्य शासनाचे ज्याचे अभिहस्तांकन केलेले नाही अशा कोणत्याही खाणीतून, दगडाच्या खाणीतून किंवा पोट-कलम (७) मध्ये उल्लेखिलेल्या कोणत्याही जागेतून काढलेले, हलविलेले, गोळा केलेले, दुसऱ्या जागी नेलेले, उचलून घेतलेले किंवा विल्हेवाट लावलेले कोणतेही खनिज ताब्यात घेता येईल व ते सरकारजमा करता येईल, आणि तसेच त्यास, गौण खनिजे अनधिकृतपणे काढण्यासाठी, हलविण्यासाठी, गोळा करण्यासाठी, दुसऱ्या जागी नेण्यासाठी, उचलून घेण्यासाठी किंवा त्याची विल्हेवाट लावण्यासाठी वापरलेली कोणतीही यंत्रसामग्री व साधनसामग्री आणि त्यांच्या वाहतुकीकरिता नेमलेली वाहतुकीची कोणतीही साधने ताब्यात घेता येतील आणि ती जप्त करून सरकारजमा करता येतील अशी तरतुद करण्यात आली आहे.

म.ज.म.अ. ४८(८)(१) अन्वये केलेली वाहन जप्तीची कारवाई आणि त्यानंतर म.ज.म.अ. ४८(७) अन्वये केलेली दंडात्मक कारवाई याला आव्हान देणारी अनेक प्रकरणे उच्च न्यायालयात दाखल करण्यात आली आहेत.

सामान्यतः अशा प्रकरणांत दाखल केलेल्या कागदपत्रे व अभिलेखांचा अभ्यास करतांना असे निदर्शनास येते की, बेकायदेशीर कामात गुंतलेले असल्याच्या संशयावरून पोलीस अधिकारी एखादे वाहन अडकवून ठेवल्यानंतर संबंधित तहसिलदारला लेखी कळवितात. सदर तहसिलदार, जो त्याच्या कामात अत्यंत व्यस्त असतो, तो

डॉ. संजय कुंडेकर, उपजिल्हाधिकारी

मा. उच्च न्यायालय, नागपुर खंडपीठ यांचे गौणखनिज जप्ती पंचनाम्याबाबत निर्देश

त्याच्या अधिपत्याखाली काम करणाऱ्या एखाद्या अन्य महसूल अधिकाऱ्यास (अनेकदा मंडल अधिकारीपेक्षा कमी दर्जाच्या) याबाबत एकतर तोंडी किंवा लेखी सूचना देतो किंवा प्राधिकृत करतो.

असा, संबंधित तहसिलदारला दुय्यम असणारा महसूल अधिकारी, सदर अडकवून ठेवलेले वाहन/ गौण खनिज ज्या ठिकाणी ठेवलेले असते तेथे जातो, आणि वाहतूक परवाना, गौण खनिजाचे वजन, वाळूचे/गौण खनिजाचे प्रमाण/ भार याबाबत चौकशी करून संबंधित वाहन आणि त्यात आढळलेले गौण खनिज जप्त करतो.

सदर महसूल अधिकारी, जो तहसिलदारपदापेक्षा कमी दर्जाचा असतो, तो संबंधित आक्षेपार्ह वाहन आणि त्यात आढळलेले गौण खनिज जप्त करतो. आणि जप्तीचा पंचनामा तयार करून त्याचा अहवाल संबंधित तहसिलदारला सादर करतो. त्यानंतर तो तहसिलदार, त्या काढलेल्या, हलविलेल्या, गोळा केलेल्या, दुसऱ्या जागी नेलेल्या, उचलून घेतलेल्या किंवा विल्हेवाट लावलेल्या गौण खनिजाबाबत म.ज.म.अ. ४८(७) अन्वये दंडाचा आदेश पारित करतो.

म.ज.म.अ. ४८(८)(२) अन्वये अशी जप्त केलेली यंत्र सामुग्री आणि/किंवा वाहने, जप्त केल्यापासून अठ्ठेचाळीस तासाच्या आत, जिल्हाधिकारी किंवा या कारणासाठी सक्षम असलेल्या उपजिल्हाधिकारी दर्जापेक्षा कमी नाही अशा अधिकाऱ्यासमोर हजर करणे आवश्यक आहे जो अशा काढलेल्या, हलविलेल्या, गोळा केलेल्या, दुसऱ्या जागी नेलेल्या, उचलून घेतलेल्या किंवा विल्हेवाट लावलेल्या गौण खनिजासाठी वापरण्यात आलेली वाहने, म.ज.म.अ. ४८(८)(२) अन्वये लादलेल्या अटींना आधिन ठेवून सोडून देऊ शकेल.

असे निदर्शनास आले आहे की, जप्तीच्या कारवाई विरुद्ध दाखल झालेल्या अशा याचिकांमध्ये आव्हानाचे तीन पैलू दिसून येतात.

आव्हानाचा पहिला मुद्दा आहे की, म.ज.म.अ. च्या तरतुदीखाली पोलीस आक्षेपार्ह वाहन अडकवून ठेऊ शकत नाही. आव्हानाचा दुसरा मुद्दा म्हणजे, जप्तीची कारवाई आणि जप्तीचा पंचनामा तहसिलदारपेक्षा कमी दर्जाच्या अधिकाऱ्याने करणे जे म.ज.म.अ. ४८(८)(१) च्या तरतुदीच्या विरुद्ध आहे आणि आव्हानाचा तिसरा मुद्दा म्हणजे, म.ज.म.अ. ४८(८)(२) च्या तरतुदीनुसार जप्त केलेले वाहन सक्षम अधिकाऱ्यासमोर, जप्त केल्यापासून अठ्ठेचाळीस तासांच्या आत हजर केले जात नाही.

मा. मुंबई उच्च न्यायालय, नागपुर खंडपीठ, नागपुर (कोरम: मा. श्रीमती व्हि. ए. नाईक आणि मा. श्री. ए. एस. चांदुरकर, जज्ज) यांच्या समोर सुनावणीस आलेल्या बऱ्याच याचिकांमध्ये, मंडलअधिकारी, जो तहसिलदारपेक्षा कमी दर्जाचा महसूल अधिकारी आहे, याने आक्षेपार्ह वाहनांच्या जप्तीची कारवाई आणि जप्तीचा पंचनामा केला या एकमेव कारणामुळे ती कारवाई रद्द करण्यात आली आहे.

मा. उच्च न्यायालयाने अगदी स्पष्टपणे निर्देशित केले आहे की, म.ज.म.अ. ४८(८)(१) अन्वये, जिल्हाधिकारी यांनी तहसिलदारला प्रदान केलेली कर्तव्ये आणि अधिकार, तहसिलदारने पुन्हा खाली उप-प्रदान करणे योग्य नाही. (तहसिलदारला तसे करता येणार नाही.)

डॉ. संजय कुंडेकर, उपजिल्हाधिकारी

मा. उच्च न्यायालय, नागपुर खंडपीठ यांचे गौणखनिज जप्ती पंचनाम्याबाबत निर्देश

URGENT / BY FAX / BY E-MAIL
OUT TODAY.

NO. 1023
DATE : 29.1.2016

To,

1. District Collector, Akola District, Akola.
2. District Collector, Amravati District, Amravati.
3. District Collector, Bhandara District, Bhandara.
4. District Collector, Buldhana District, Buldhana.
5. District Collector, Chandrapur District, Chandrapur.
6. District Collector, Gondia District, Gondia.
7. District Collector, Nagpur District, Nagpur.
8. District Collector, Wardha District, Wardha.
9. District Collector, Washim District, Washim.
10. District Collector, Yavatmal District, Yavatmal.

Subject :- Request for issuance of suitable instructions and appropriate guidelines to concerned Tahsildars for personally conducting seizure ('Japti') and preparing seizure-memo ('Japti-Panchnama') in exercise of powers and authority conferred by your goodselves under Section 48(8)(1) of the Maharashtra Land Revenue Code, 1966 and to produce such machinery(ies) and / or offending vehicles before the competent officer authorized by Collector within a period of 48 (forty eight) hours from such seizure in compliance of Section 48(8)(2) of Maharashtra Land Revenue Code, 1966.

Reference :- Orders passed by the Hon'ble Bombay High Court, Nagpur Bench, at Nagpur in Writ Petition Nos. 6481/2015, 6482/2015, 6812/2015 and 6848/2015 thereby setting aside the action of seizure of vehicle and sand being illegally transported on the ground of lack of jurisdiction in Circle Officer to do the same and directing release of offending vehicles forthwith. (Copies of orders are enclosed herewith).

Dear Madam(s) / Sir(s),

Greetings.

डॉ. संजय कुंडेकर, उपजिल्हाधिकारी
मा. उच्च न्यायालय, नागपुर खंडपीठ यांचे गौणखनिज जप्ती पंचनाम्याबाबत निर्देश

In order to curb the growing incidents of illegal mining of sand and minor minerals and illegal transport of such sand and minor minerals the State Government is taking various steps and measures. Section 48(7) and (8) of the Maharashtra Land Revenue Code (hereinafter referred to as 'MLR Code' for short) were extensively amended with effect from 12.6.2015 vide Ordinance No. 12 of 2015 to provide for harsher consequences. Section 48(8)(1) of the MLR Code was amended to confer power upon the Collector or any Revenue Officer not below the rank of Tahsildar authorized by the Collector in this behalf to seize and confiscate any mineral extracted, removed, collected, replaced, picked up or disposed of from any mine, quarry or other place referred to in sub-section (7), the right to which vests in, and has not been assigned by the State Government, and may also seize and confiscate any machinery and equipment used for unauthorized extraction, removal, collection, replacement, picking up or disposal of minor minerals and any means of transport deployed to transport the same.

Several petitions are filed before the High Court here challenging the action of seizure of sand / minor mineral and offending vehicle used for such transportation under Section 48(8)(1) of MLR Code and which is followed by imposing of penalty under Section 48(7) of MLR Code. It is usually observed while studying case papers and record pertaining such petitions that the police authorities upon detaining the offending vehicle on a suspicion of its being involved in some illegal activity inform the concerned Tahsildar in writing. The concerned Tahsildar who is pre-occupied in other pressing and urgent matters either orally or in writing directs / authorizes any other Revenue Officer (more often than not, Circle Officer) sub-ordinate to him. The said Revenue Officer who is sub-ordinate to concerned Tahsildar proceeds to the place where the vehicle / minor minerals are kept and after conducting investigation regarding transit pass, weight and quantity of sand / minor minerals loaded in the vehicle, etc. seizes the offending vehicle and sand/minor minerals if it is found to be illegally extracted, removed, collected, replaced, picked up or disposed of. The said Revenue Officer lower in rank than Tahsildar seizes ('Japti') the offending vehicle and sand/minor minerals contained in it and draws a seizure-memo ('Japti-Panchnama') and submits his report before the Tahsildar concerned who then proceeds to pass an order under Section 48(7) of the MLR Code imposing fine times the market value of the minerals so extracted, removed, collected, replaced, picked up or disposed of. As per Section 48(8)(2), the machinery and/or vehicle seized is to be produced before the Collector or such other officer not below the rank of Deputy Collector authorized in this behalf within a period of 48 (forty-eight) hours of its seizure who may release the same subject to the owner of

डॉ. संजय कुंडेकर, उपजिल्हाधिकारी

मा. उच्च न्यायालय, नागपुर खंडपीठ यांचे गौणखनिज जप्ती पंचनाम्याबाबत निर्देश

the machinery / offending vehicle used for unauthorized extraction, removal, collection, replacement, picking up or disposal complying with conditions imposed by 48(8)(2) of the MLR Code for getting his machinery / vehicle released.

It is noticed that the main ground of challenge to the action of seizure in such petitions are threefold. First ground of challenge is that the police authorities could not have detailed the offending vehicle under the provisions of MLR Code. Second ground of challenge is to the seizure being done and seizure memo being drawn by a Revenue Officer below the rank of Tahsildar which is contrary to Section 48(8)(1) of MLR Code and third ground of challenge is that the vehicle is not produced before the competent authority within 48 hours of its seizure in accordance with Section 48(8)(2) of MLR Code.

In several petitions which came up for hearing before the Hon'ble Bombay High Court, Nagpur Bench, Nagpur (Coram : Hon'ble Smt. V.A. Naik and Hon'ble Shri A.S. Chandurkar, JJ.) the seizure of offending vehicles was set aside on the sole ground that the seizure was done and seizure memo was drawn by Circle Officer who is a Revenue Officer below the rank of Tahsildar. The Hon'ble High Court has categorically held that the Tahsildar cannot further sub-delegate the duties and authorities conferred upon him by the Collector under Section 48(8)(1) of the MLR Code. A copy of orders of the Hon'ble High Court passed in Writ Petition Nos. 6481/2015, 6482/2015, 6812/2015 and 6848/2015 thereby setting aside the action of seizure of vehicle and sand being illegally transported on the ground of lack of jurisdiction in Circle Officer to do the same and directing release of offending vehicles are enclosed herewith for your kind perusal and necessary action.

Madam(s)/Sir(s), you are therefore, requested to kindly circulate copies of the aforesaid orders of the Hon'ble High Court to the concerned Tahsildars within your jurisdiction and control and to suitably instruct them by issuing directions / guidelines to not to sub-delegate their powers to their subordinates and to personally remain present for conducting seizure of machinery(ies) and / or offending vehicles in exercise of powers and authorities conferred by the Collector under Section 48(8)(1) of the MLR Code and in compliance of Section 48(8)(2) of the MLR Code to produce such machinery(ies) and / or offending vehicles before the Collector or such other officer not below the rank of Deputy Collector authorized by the Collector in this behalf within a period of 48 (forty eight) hours from such seizure in order to enable such Officer to take further action as contemplated by the Act.

डॉ. संजय कुंडेकर, उपजिल्हाधिकारी

मा. उच्च न्यायालय, नागपुर खंडपीठ यांचे गौणखनिज जप्ती पंचनाम्याबाबत निर्देश

If the procedure contemplated in the MLR Code is not strictly complied with, the entire exercise of seizing the minor minerals and/or machinery(ies) and/or vehicles and taking stringent action against the offenders is brought to a naught as when the action gets challenged before the Courts of Law, the same fails to withstand judicial scrutiny. Strict compliance of the said provisions is required and not its substantial or part compliance. As such, ensuring strict and full compliance of procedure laid down in the said Section 48 of MLR Code is necessary to put a check on uncontrolled illegal excavation and transport of minor minerals. You are requested to appreciate the seriousness of the matter at hand and issue suitable directions and appropriate guidelines to the concerned officers.

Thanking you.

NAGPUR :
DATE : 29.1.2016.

Yours sincerely,
(Ambarish Joshi)
Asstt. Govt. Pleader, Bombay High Court,
Nagpur Bench, Nagpur.

ॐ

Dr. SANJAY KUNDETKAR, Dy. Collector

डॉ .संजय कुंडेकर ,उपजिल्हाधिकारी
मा. उच्च न्यायालय, नागपुर खंडपीठ यांचे गौणखनिज जप्ती पंचनाम्याबाबत निर्देश
